

İnciraltı Kent Ormanı'nın görsel peyzaj kalite yönünden değerlendirilmesi

Pervin Demir^a , Hakan Doygun^{b,*}

Öz: Bu çalışmada, İzmir İnciraltı Kent Ormanı'nın görsel peyzaj kalitesi Q metodoloji kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın gerekçesi, kentsel yeşil alanların yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda estetik ve kullanıcı algısına dayalı değerler taşıdığını ortaya koymaktır. Q metodoloji, bireylerin algı farklılıklarını faktör analiziyle görünür kılarak görsel peyzaj kalitesinin temel boyutlarını ortaya çıkarmıştır. Çalışmada, alanın görsel özelliklerini temsil eden 196 fotoğraf arasından seçilen 25 görsel -4 ile +4 aralığında 20 uzman ve 20 kullanıcı tarafından beğeni düzeylerine göre sıralanmış, böylece katılımcıların öznel değerlendirmeleri sistematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, hem uzmanlar hem de kullanıcılar için su ögeleri, bitkisel çeşitlilik ve doğal manzara bütünlüğünün en güçlü görsel kalite unsurları olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, yoğun kentsel etkiler taşıyan sahneler düşük nitelikte değerlendirilmiştir. Sonuçlar, kullanıcı algısının peyzaj tasarımı ve yönetiminde dikkate alınması gerektiğini vurgulamakta; sürdürülebilirlik açısından katılımcı yaklaşımların önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca, Q metodolojinin görsel peyzaj kalite araştırmalarında yenilikçi ve etkili bir yöntem olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Görsel peyzaj kalitesi, İnciraltı kent ormanı, İzmir, Kullanıcı algısı, Q metodoloji

Evaluation of Inciralti urban forest from the viewpoint of visual landscape quality

Abstract: This research evaluates the visual landscape quality of İzmir Inciralti Urban Forest using Q methodology. The rationale is that urban green spaces embody not only ecological but also aesthetic and perception-based values. Q methodology has revealed the fundamental dimensions of visual landscape quality by making individuals' perceptual differences visible through factor analysis. A total of 20 experts and 20 users ranked 25 representative photographs, selected from 196 images, on a scale from -4 to +4. This enabled a systematic analysis of participants' subjective evaluations. Q methodology revealed the core dimensions of visual landscape quality through factor analysis, highlighting water elements, plant diversity, and natural landscape integrity as the strongest attributes for both groups, while scenes with intense urban influence received the lowest scores. The findings emphasize the importance of user perception in landscape planning and management, underlining the role of participatory approaches for the sustainability of urban forests. Moreover, the study confirms Q methodology as an innovative and effective tool in visual landscape quality research.

Keywords: Visual landscape quality, Inciralti urban forest, İzmir, User perception, Q methodology

1. Giriş

Peyzaj kavramı yalnızca fiziksel çevre unsurlarını değil, bu unsurların bireyler ve toplumlarca nasıl algılandığını ve anlaşıldığını da kapsayan çok boyutlu bir olgudur (Council of Europe, 2000; Antrop, 2005; Tveit vd., 2006). Kaplan ve Kaplan'ın (1989) belirttiği gibi, peyzaj algısı bilişsel süreçlerle yakından ilişkili olup yalnızca görsel boyutlarıyla değil, deneyimler ve yüklenen anlamlarla birlikte değerlendirilir. Bu süreçte gizem, uyumluluk, okunabilirlik ve keşfedilebilirlik gibi faktörler öne çıkar. Antropoloji ve çevre psikolojisi literatürü peyzajı, doğal öğelerin ötesinde kültürel ve toplumsal bağlarla şekillenen bir algı alanı olarak tanımlar. Schroeder (1991), peyzajın bireyde uyandırdığı anlamın duygu, değer ve yaşantılarla oluştuğunu; Tuan (1977), mekânın deneyimler aracılığıyla "yer" kimliği kazandığını; Nassauer (1995), ise estetik değerlerin kültürel normlarla iç içe geçtiğini vurgular.

Peyzajın estetik yönünün en önemli göstergesi olan görsel peyzaj kalitesi, bireylerin öznel yargıları, kültürel arka

planları ve deneyimlerine dayalı çok boyutlu bir değerlendirme sürecidir (Daniel, 2001; Tveit vd., 2006). Çeşitlilik, bütünlük, özgünlük, doğal bileşenler, mekânsal derinlik, ışık ve renk uyumu gibi unsurlar bu kaliteyi belirler (Bulut ve Yılmaz, 2008). Görsel peyzaj kalitesi yalnızca estetik doyum değil, aynı zamanda psikolojik rahatlama, stresin azalması ve çevresel farkındalığın artması gibi işlevler de sağlar (Ulrich, 1984; Kaplan ve Kaplan, 1989).

Görsel peyzaj kalitesi çevre planlaması, kentsel tasarım, koruma ve rekreasyon çalışmalarında giderek daha çok önemsenmektedir (Sarı ve Karaşah, 2015). Estetik algı, kişisel tercihler kadar kültürel değerler ve toplumsal normlarla da şekillenir (Tuan, 1977; Gobster vd., 2007). Son yıllardaki araştırmalar, görsel peyzaj kalitesini fiziksel-estetik bir mesele olmanın ötesinde, kültürel kimlik ve toplumsal hafıza ile örülü çok boyutlu bir algı alanı olarak tanımlamaktadır (Scannell ve Gifford, 2010; Sevenant ve Antrop, 2010). Bu noktada Q metodolojisi, bireylerin öznel algılarını zorunlu dağılım tekniği ve faktör analiziyle görünür kılarak çevresel planlama ve görsel peyzaj

✉ ^a Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir

^b Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Mimarlık Fakültesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir

@ * **Corresponding author** (İletişim yazarı): hakan.doygun@idu.edu.tr

✓ **Received** (Geliş tarihi): 21.09.2025, **Accepted** (Kabul tarihi): 04.12.2025

Citation (Atıf): Demir, P., Doygun, H., 2025. İnciraltı Kent Ormanı'nın görsel peyzaj kalite yönünden değerlendirilmesi. Turkish Journal of Forestry, 26(4): 646-656.
DOI: [10.18182/tjf.1788400](https://doi.org/10.18182/tjf.1788400)

değerlendirmelerinde güçlü bir araç sunmakta, bireylerin öznel anlam dünyalarını araştırmacının önyargılarından görece bağımsız biçimde görünür kılmaya imkân tanımaktadır (Stephenson, 1953; Brown, 1980). Böylece peyzajın estetik, sosyal ve kültürel boyutlarının bütüncül olarak ele alınabilmesi olanaklı hale gelebilmektedir.

Q metodoloji, tek bir doğrunun olmadığını, aksine farklı katılımcı gruplarının aynı konuya ilişkin farklı ve bazen çelişkili algılar geliştirebileceğini kabul eder. Q metodoloji, niteliksel ve niceliksel yaklaşımları özgün bir biçimde bütünleştiren karma bir yöntemdir. Geleneksel araştırma yöntemlerinin çoğu ya sayısal verilerin genellenebilirliğine ya da nitel verilerin derinlikli anlamına ağırlık verirken, Q metodoloji bu iki yaklaşımı bir araya getirerek katılımcıların öznel dünyalarını sistematik ve istatistiksel olarak görünür kılmayı mümkün kılar (Brown, 1980).

İnciraltı Kent Ormanı örneğinde yürütülen bu araştırma, “İnciraltı Kent Ormanı’nın görsel peyzaj kalitesi uzmanlar ve kullanıcılar tarafından nasıl algılanmaktadır ve bu algılar hangi ortaklık ve farklılık kümelerinde toplanmaktadır?” sorusuna yanıt aramaktadır. Bu kapsamda çalışma, görsel peyzaj kalitesini farklı kullanıcı gruplarının estetik ve algısal değerlendirmeleri üzerinden Q metodolojisi aracılığıyla analiz etmeyi; bireysel ve toplumsal algı örüntülerini ortaya koymayı ve elde edilen bulguları peyzaj planlama, tasarım ve yönetim süreçlerine daha kapsayıcı, katılımcı ve bilimsel temelli katkılar sunacak şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca araştırma, Q metodolojinin çevresel algı çalışmalarında uygulanabilirliğini somut bir örnek üzerinden göstererek yöntemin görsel peyzaj kalitesi analizlerindeki potansiyelini vurgulamayı hedeflemektedir.

2. Materyal ve yöntem

2.1. Araştırma alanı

İnciraltı Kent Ormanı, İzmir kentinin güneydoğusunda, Balçova ilçesi sınırlarında ve kent merkezine yaklaşık 10 km uzaklıkta yer almaktadır (Şekil 1). İzmir Körfezi kıyısına yakın konumuyla ekolojik ve rekreatif açıdan önemli bir potansiyele sahip olan kent ormanının kuzeyinde İzmir Körfezi, doğusunda yoğun kent dokusu, batısında ise doğal kıyı ekosistemleri bulunmakta, araştırma alanı kentsel yapılaşma ile doğal peyzajlar arasında bir geçiş zonu niteliği taşımaktadır.

Yaklaşık 1.500 ha yüzölçümüne sahip İnciraltı Kent Ormanı; ağaçlandırma alanları, sulak bölgeler, kıyı ekosistemleri ve açık rekreatif alanlardan oluşan farklı habitat

tiplerini barındırmaktadır (Şekil 2). Alandaki flora ve fauna çeşitliliği, özellikle Çakalburnu Lagünü ile kurulan ekolojik bağlantılar sayesinde zenginleşmektedir. Bölgede 150’nin üzerinde kuş türü gözlenmiş olup, bu çeşitlilik alanın ekoturizm ve doğa eğitimi açısından önemini artırmaktadır (Kılıç ve Eken, 2004).

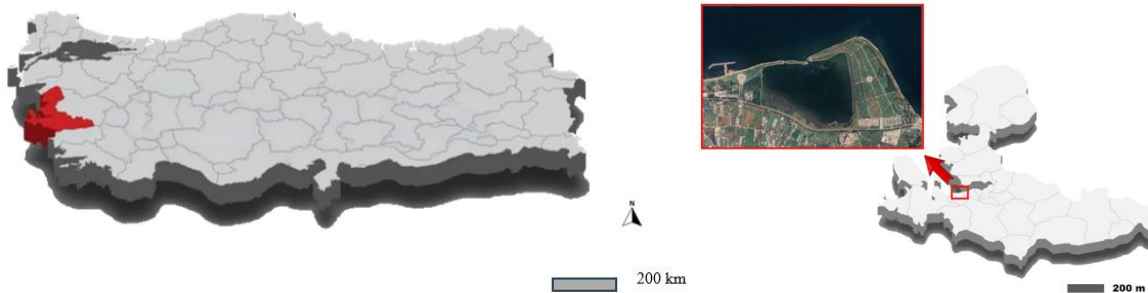
2.2. Yöntem

Bu araştırma, İnciraltı Kent Ormanı’nın görsel peyzaj kalitesi algısını, alanı düzenli kullanan bireyler ile planlama ve yönetim süreçlerinde uzmanlaşmış kişiler arasında karşılaştırmak amacıyla Q metodolojisi ile yürütülmüştür. Q metodoloji, katılımcıların görselleri negatiften pozitive doğru zorunlu dağılım içinde sıralamalarına ve ardından kişi-bazlı faktör analiziyle ortak algı kalıplarının belirlenmesine dayanmaktadır (Brown, 1980). Bu yöntem, az sayıda katılımcıyla derinlemesine analiz yapılmasına ve farklı gruplar arasındaki benzerliklerin ortaya konmasına imkân tanır.

Araştırmada öncelikle araştırma sorusu tanımlanmış, ardından literatür taraması ve kullanıcı görüşleri ışığında ifadelerden oluşan Q set hazırlanmıştır. Çalışmaya farklı kullanıcı profillerini içeren bir katılımcı grubu (P set) dahil edilmiş, dizgi şablonu oluşturularak katılımcılardan ifadeleri -4 ile +4 arasında sıralamaları istenmiştir. Uygulama çevrimiçi ortamda yürütülmüş, elde edilen veriler kişi bazlı faktör analiziyle çözümlenmiş ve son aşamada bulgular nitel yorumlarla desteklenerek araştırmanın amacına uygun değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan görsel veri seti, tamamı araştırmacılar tarafından çekilmiş 196 fotoğraf arasından seçilmiştir. Fotoğraflar, temsiliyet, çeşitlilik, teknik kalite, ışık dengesi ve kompozisyon kriterlerine göre değerlendirilmiş; benzer içerikli olanlar elenerek 25 temsili fotoğraf belirlenmiştir (Daniel ve Boster, 1976; Palmer ve Hoffman, 2001). Seçilen görseller, doğal ve kültürel öğelerin baskınlığına göre dört sınıfa ayrılmıştır (Çizelge 1).

Fotoğraflar dijital Q kartlarına dönüştürülmüş, katılımcılardan -4 (en düşük kalite) ile +4 (en yüksek kalite) arasında dokuz dereceli bir dağılım şablonunda sıralamaları istenmiştir (Şekil 3). Bu tasarım, göreceli değerlendirmeyi zorunlu kılarak tercihler arasındaki farklılıkların daha net görünür olmasını sağlamıştır. Uygulama çevrimiçi sürükle-bırak tekniğine dayalı bir arayüz üzerinden yürütülmüş, veriler faktör analizi ile çözümlenmiş ve nitel yorumlarla desteklenmiştir.

Şekil 1. Araştırma alanı coğrafi konumu (Google Earth, 2024).
Figure 1. Geographical location of the study area (Google Earth, 2024).

Şekil 2. İnciraltı Kent Ormanı genel görünümü (Haber Ekspres, 2024)
Figure 2. General view of İnciraltı Urban Forest (Haber Ekspres, 2024)

Çizelge 1. Fotoğrafların sınıflandırma ölçütleri **
Table 1. Classification criteria of the photographs

Sınıf	Tanım	Ölçüt	Örnek fotoğraf
Doğal	İnsan müdahalesinin olmadığı ya da çok sınırlı düzeyde kaldığı; bitkisel çeşitlilik, topografya ve su öğelerinin baskın olduğu alanlar.	Fotoğrafta kültürel öge yok; doğal doku algıyı yönlendiriyor.	 Lagün ve fonda dağ formunu çerçeveleyen ağaç figürü
Yarı doğal	Doğal ve kültürel öğelerin dengede olduğu, kısmen doğal özelliklerini koruyan alanlar.	Doğal ve yapay öğeler eşit derecede algılanıyor.	 Körfez ve kıyı ile birlikte algılanan kent silüeti
Büyük oranda kültürel	Kültürel düzenleme ve yapısal öğelerin baskın olduğu, doğal dokunun geri planda kaldığı alanlar.	Yapısal donatılar belirgin, doğal öğeler düşük düzeyde.	 Yürüme yolunu çerçeveleyen ağaçlandırma ve körfez görünümü
Kültürel	Kültürel öğelerin peyzajı karakterize ettiği alanlar.	Doğal doku yok denecek kadar az; kadraj kültürel öğelerden oluşuyor.	 Ağaçlandırılmış dolgu arazi

** Araştırmada toplam 25 fotoğraf kullanılmış, burada temsili olarak örnek fotoğraflara yer verilmiştir.

Görsel Yerleştirme Şablonu

Yönerge: İnciraltı Kent Ormanı' na ait, yukarıda verilen görselleri, aşağıdaki kutulara, görsel değeri sizce en yüksek olandan en düşüğe doğru yerleştiriniz.

Görsel Değeri Düşük									Görsel Değeri Yüksek
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	

Şekil 3. Dizgi ve görsellerin elektronik yerleşimi örneği
Figure 3. Example of electronic layout of text and images

Araştırmada katılımcılar, kartopu yöntemi ile belirlenmiştir (Doğgun vd., 2021). Bu yöntem, başlangıçta seçilen bireylerin benzer niteliklere sahip yeni kişileri önermesi esasına dayanmakta ve özellikle ulaşılması güç gruplara erişim için kullanılmaktadır (Biernacki ve Waldorf, 1981; Noy, 2008). İlk aşamada peyzaj mimarlığı, şehir planlama, ziraat mühendisliği alanında uzman kişiler ile İnciraltı Kent Ormanı' nı düzenli ziyaret eden kullanıcılar seçilmiş; onların yönlendirmeleriyle yeni katılımcılar eklenmiştir.

Nihai katılımcı grubu 20 uzman (peyzaj mimarlığı, şehir ve bölge planlama alanlarında çalışan akademisyenler; kamu ve yerel yönetim uygulayıcıları; planlama ve tasarım ofisi profesyonelleri) ve 20 kullanıcıdan (20–55 yaş aralığında, lise–lisansüstü eğitim seviyelerine sahip, öğretmen, mühendis, öğrenci, esnaf ve serbest meslek gibi çeşitli meslek gruplarından) oluşmuştur. Q metodoloji istatistiksel temsiliyeti değil, farklı algı kalıplarını ortaya koymayı amaçladığından 20–40 kişilik katılımcı grubu literatürde yeterli kabul edilmekte olup (Brown, 1980), çalışmadaki 40 kişilik katılımcı hem yönetsel gerekliliklere hem de uzman–kullanıcı karşılaştırmasının sağlıklı yürütülmesine olanak tanımıştır. Katılımcıların yaş, eğitim ve meslek gibi demografik bilgileri tanımlayıcı amaçla kaydedilmiş, ancak Q metodolojinin doğası gereği analiz sürecinde belirleyici bir değişken olarak kullanılmamıştır. Araştırmada herhangi bir kişisel veri, ölçek, anket ya da sağlık/psikolojik değerlendirme bulunmadığından etik kurul izni gerektiren bir

işlem söz konusu değildir. Bununla birlikte tüm katılımcılara araştırmanın amacı, yöntemi, olası risk ve yararları hakkında bilgi verilmiş; gönüllülük esasına dayalı olarak onamları alınmış, anonimlik ve gizlilik ilkeleri titizlikle gözetilmiştir. Süreç, BERA, APA ve Türkiye'deki bilimsel araştırma etik yönergelerine uygun biçimde yürütülmüştür.

Faktör yorumlamasında, her faktör için oluşturulan faktör dizileri (factor arrays) incelenmiş; görsellerin pozisyonları karşılaştırılarak ortak beğeni kalıpları belirlenmiştir. Özellikle en yüksek (+4, +3) ve en düşük (-4, -3) değerler alan görseller, faktörlerin temel estetik ve algısal yönelimlerini temsil eden ayırıcı göstergeler olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte hem nicel veriler (faktör yükleri, varyans oranları) hem de nitel yorumlar (katılımcı ifadeleri, görsel içerik özellikleri) birlikte ele alınarak çok boyutlu ve bağlamsal açıdan zengin sonuçlar elde edilmiştir (Dryzek ve Niemeyer, 2008).

3. Bulgular

Bu çalışmada, İnciraltı Kent Ormanı'nda çekilen 25 fotoğraf üzerinden uzmanlar ve kullanıcılar olmak üzere iki farklı katılımcı grubunun algıları Q metodolojisi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda her iki grup için ikişer faktör (bakış açısı) belirlenmiş; katılımcıların -4 (en olumsuz) ile +4 (en olumlu) arasında gerçekleştirdikleri Q sıralamaları, faktör yükleri temelinde değerlendirilmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Faktör analizi sonuçlarına göre katılımcı grupların görsel yaklaşımları
Table 2. Visual approaches of participant groups based on factor analysis results

Görsel	Uzman 1	Uzman 2	Kullanıcı 1	Kullanıcı 2
 1	1	2	1	2
 2	4	2	1	4
 3	-4	-3	0	4
 4	1	-3	2	4
 5	2	4	2	-3
 6	3	1	1	-3
 7	-3	0	1	-2
 8	3	1	1	-4
 9	1	1	3	-3
 10	1	-2	4	-3

Uzman (U) Grubu faktör analizi

Faktör 1 (U1): Doğal elemanların önceliklendirildiği peyzaj algısı

Uzman grubuna ait birinci faktörde en yüksek puan (+4), “(2) Lagün ve fonda dağ formunu çerçeveleyen ağaç figürü” görseline verilmiştir (Çizelge 3). Bu bulgu, uzmanların hem estetik hem de ekolojik açıdan doğal bütünlüğe ve manzara sürekliliğine sahip peyzajları öncelikli olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Öte yandan en düşük puan (-4), “(3) Körfez ve kıyı ile birlikte algılanan fonda kent silüeti” görseline verilmiş; bu durum, uzmanların yoğun kent etkisi taşıyan sahneleri görsel peyzaj kalitesi açısından olumsuz değerlendirdiklerini göstermektedir.

Faktörde ayrıca, “(6) Yürüme yolunu çerçeveleyen ağaçlandırma ve fonda körfez görünümü” (+3) ile “(8) Yürüme yolunu çerçeveleyen ağaçlandırma” (+3) görselleri de olumlu puanlanmıştır. Bu sahneler, sınırlı insan müdahalesi içermelerine rağmen mekânsal derinlikleri sayesinde uzmanlar tarafından görsel kalite açısından değerli bulunmuştur. Buna karşılık, “(7) Ağaçlandırılmış alan” (-3) ve “(23) Lagün ve fonda çok katlı bina görünümü” (-2) gibi yapaylık ve karmaşık kent-doğa birlikteliği içeren sahneler düşük puanlanmış ve olumsuz değerlendirilmiştir.

Faktör 2 (U2): İzolasyon ve doğal sıklık ihtiyacının öncelendiği peyzaj algısı

Uzman katılımcıların ikinci faktördeki değerlendirmelerinde, izolasyon, doğal sıklık ve kent etkisinden uzaklaşma eğiliminin ön plana çıktığı görülmektedir. En yüksek puan (+4), “(5) Sucul bitkilerin hâkim olduğu lagün görünümü” sahnesine verilmiştir. Bu tercih, uzmanların kent etkisinden arınmış, biyofiziksel özellikleri öne çıkan doğal peyzajlara yüksek değer atfettiklerini göstermektedir. Benzer şekilde, “(17) Lagün ve su kuşları” (+3) ve “(12) Lagün ve fonda kent silüeti” (+3) sahneleri de biyolojik çeşitlilik ve habitat unsurları nedeniyle olumlu değerlendirilmiştir. Öte yandan, en düşük puan (-4) “(16) Piknik amaçlı kullanılan körfez kıyısı” sahnesine verilmiştir. Bu sonuç, uzmanların yoğun kullanım ve yapay müdahalelerin getirdiği fiziksel sınırlamaları, peyzajın doğal estetiği ve algısal bütünlüğü açısından olumsuz değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu faktör, uzman grubun peyzaj algısında doğal izolasyon, habitat sürekliliği ve kent etkisinden uzaklaşma ihtiyacının belirleyici olduğunu göstermektedir.

Uzman katılımcılar (Faktör 2) değerlendirmelerinde, yapılandırılmış, sınırlandırılmış ve insan müdahalesi bariz şekilde hissedilen alanları görsel peyzaj kalitesi açısından olumsuz bulmuştur. Buna karşılık, doğal karakterini koruyan, açık ve insan etkisinden uzak sahneler daha olumlu değerlendirilmiştir. Bu durum, uzmanların peyzaj algısında doğallık, özgünlük ve ekolojik bütünlüğün temel belirleyici ölçütler olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3. Uzman ve Kullanıcı Faktörlerinin En Olumlu (+4) ve En Olumsuz (-4) Olarak Algıladıkları Görseller
Table 3. Images Perceived as Most Positive (+4) and Most Negative (-4) by Expert and User Factors

Grup	Faktör	En Olumlu (+4)	En Olumsuz (-4)
Uzman	U1		
	U2		
Kullanıcı	K1		
	K2		

Kullanıcı (K) Grubu faktör analizi

Faktör 1 (K1): Mekânsal derinlik algısı ve peyzajla etkileşim

Kullanıcı grubunun birinci faktöründe en yüksek puan (+4), “(6) Ağaçlı yol boyunca şehir ve deniz manzarası” sahnesine verilmiştir. Bu sahne, doğal öğelerin yönlendirdiği bir bakış perspektifinde deniz ve şehir manzarasının bütünleştiği bir kompozisyon sunmaktadır. Bu tercih, kullanıcıların hem doğal öğeleri hem de mekânsal genişliği bir arada deneyimledikleri sahneleri yüksek görsel kalite ile ilişkilendirdiğini göstermektedir. Negatif uçta ise “(23) Lagün ve fonda çok katlı bina görünümü” (-4) ve “(7) Ağaçlandırılmış alan” (-3) yer almaktadır. Bu bulgular, karmaşık görsel kompozisyonların ve monotonluk taşıyan düzenlemelerin kullanıcılar tarafından düşük görsel kaliteye sahip olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Kullanıcı grubunun (Faktör 1) değerlendirmelerinde, doğayla bütünlük, manzara sunan ve yönlendirme hissi veren yollar olumlu biçimde öne çıkmaktadır. Özellikle yeşil doku, su öğeleri ve açık görüş alanı içeren sahneler, kullanıcılar tarafından daha yüksek puanlarla değerlendirilmiştir. Ancak bazı görsellerde yer alan şehir-doğa birleşimlerinin karmaşık kompozisyonları, algısal bütünlüğü zayıflattığı için olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu durum, kullanıcıların görsel peyzaj kalitesine ilişkin algılarında hem estetik zenginlik hem de algısal sadelik ve okunabilirliğin önemli rol oynadığını göstermektedir.

Faktör 2 (K2): Doğal estetik değerlerin önceliklendirildiği ve kentsel müdahalelerin olumsuz algılandığı peyzaj perspektifi

Bu faktörde en yüksek puan (+4), (2) lagün ve fonda dağ formunu çerçeveleyen ağaç figürü sahnesine verilmiştir. Bu durum, tıpkı uzman grubunda olduğu gibi kullanıcılar açısından da manzarayla çevresel estetik unsurların uyumunun önemli olduğunu göstermektedir.

En düşük puan (-4) ise (11) piknik alanı olarak kullanılan körfez kıyısı ve fonda kent silüeti için verilmiştir. Açık gölgelikten yoksun ve kentsel kullanıma açık şekilde tasarlanmış alanlar, kullanıcıların görsel peyzaj kalite beklentileriyle örtüşmemektedir. Ayrıca (3) körfez ve kıyı ile birlikte algılanan fonda kent silüeti, (7) ağaçlandırılmış alan ve (16) piknik amaçlı kullanılan körfez kıyısı gibi alanlar da düşük puanlarla değerlendirilmiştir. Bu faktörde yer alan kullanıcılar, manzarayla bütünlük sergileyen doğal peyzaj öğelerini olumlu değerlendirmiştir. Özellikle su yüzeyleri, ağaç dokusu ve doğal kıyı formları gibi sahneler, görsel bütünlük ve estetik uyum açısından yüksek puanlarla öne çıkmıştır. Bu sonuç, kullanıcıların peyzaj algısında doğal unsurların manzarayla kurduğu ilişkiye ve çevresel bağlamla sağladığı dengeye özel önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

Uzman grubu

U1 (Manzara ve estetik bütünlük): Lagün ve fonda dağ formunu çerçeveleyen ağaç figürü (Fotoğraf 2) en yüksek puanı alırken, körfez ve kıyı ile birlikte algılanan fonda kent

silüeti (Fotoğraf 3) en düşük değeri almıştır. Bu bulgu, uzmanların görsel kaliteyi değerlendirirken estetik bütünlük ve görsel derinliği ön plana çıkardığını; yoğun kent dokusunu ise olumsuz bir unsur olarak algıladıklarını göstermektedir.

U2 (Ekoloji ve doğallık): Sucul bitkilerin hâkim olduğu lagün görünümü (Fotoğraf 5) en yüksek olumlu değerlendirmeyi almış, piknik amaçlı kullanılan körfez kıyısı (Fotoğraf 16) ise en düşük puanla değerlendirilmiştir. Bu faktör, uzmanların ekolojik değerleri öncelikli görürken, insan müdahalesinin yoğun olduğu sahneleri görsel kalite açısından olumsuz bulduklarını ortaya koymaktadır.

Kullanıcı grubu

K1 (Mekânsal derinlik ve manzara çeşitliliği): Yürüme yolunu çerçeveleyen ağaçlandırma ve fonda körfez görünümü (Fotoğraf 6) en yüksek puanı almış; buna karşılık lagün ve fonda çok katlı bina görünümü (Fotoğraf 23) en düşük puanı almıştır. Bu sonuç, kullanıcıların peyzajda mekânsal yönlendirme ve manzara çeşitliliğini olumlu değerlendirdiğini göstermektedir.

K2 (İşlevsellik ve yol düzeni): Lagün ve fonda dağ formunu çerçeveleyen ağaç figürü (Fotoğraf 2) en yüksek puanı alırken, piknik alanı olarak kullanılan körfez kıyısı ve fonda kent silüeti (Fotoğraf 11) en düşük puanı almıştır. Bu faktör, kullanıcıların işlevsel ve düzenli alanları olumlu; kontrolsüz kullanıma açık alanları ise olumsuz değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Her iki grup da doğal manzara unsurlarını (ör. ağaç silüetleri, lagünler) olumlu, kentsel peyzaj ve piknik alanlarını ise olumsuz değerlendirmiştir. Ancak uzmanlar görsel peyzaj kalitesini ekolojik değerler ve doğallık üzerinden tanımlarken, kullanıcılar daha çok mekânsal deneyim ve işlevselliğe önem vermiştir.

Uzman grubu içerisinde iki farklı bakış açısı öne çıkmıştır (Çizelge 4). İlk yaklaşım, peyzaj kalitesini daha çok manzara kompozisyonu, görsel derinlik ve estetik bütünlük üzerinden tanımlamaktadır. Bu bakış açısına göre doğallık tek başına yeterli bir kriter değildir; bir sahnenin yüksek kalite olarak algılanabilmesi için çeşitlilik, estetik uyum ve görsel denge unsurlarını da barındırması gerekmektedir. Bu nedenle, manzara açılımı ve estetik bütünlüğün güçlü olduğu sahneler daha yüksek puanlanmıştır.

Diğer yaklaşım ise peyzaj kalitesini doğrudan doğallık, ekolojik değerler ve insan müdahalesinden arınmışlık üzerinden değerlendirmektedir. Bu faktörde lagünler, sulak alanlar ve biyolojik çeşitlilik en yüksek puanlarla olumlu değerlendirilirken; tel örgü, kıyı düzenlemeleri ve yapay sınırlandırmalar gibi insan müdahalesini yansıtan unsurlar en düşük puanlarla olumsuz bulunmuştur.

Bu iki farklı bakış açısı birlikte ele alındığında, uzmanların görsel peyzaj kalitesine dair algılarının bir yanda estetik–manzara bütünlüğünü, diğer yanda ise ekoloji–doğallık boyutunu ön plana çıkardığı görülmektedir. Uzman grubu içinde gözlemlenen bu ayrışma, peyzaj kalitesinin yalnızca estetik ölçütlerle değil, aynı zamanda ekolojik değerler ve doğallık üzerinden de güçlü bir şekilde tanımlandığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4. Uzman grupları (U1 ve U2) içinde görüş farklılıkları
Table 4. Differences in opinions within expert groups (U1 and U2)

Görsel	İfade	U1	U2	Yorum
	Doğal lagün	+1	+4	U2 ekolojiye çok daha olumlu
	Yalnızca lagün yüzeyi	-1	+3	U2 doğallığı güçlü olumlu, U1 nötr/olumsuz
	Tel örgülü piknik alanı	0	-4	U2 insan müdahalesine çok olumsuz
	Kıyı hattı çakıl düzenlemesi	0	-3	U2 olumsuz, U1 nötr

Kullanıcı grubu içerisinde, Uzman grubunda olduğu gibi iki farklı faktör belirginleşmiştir (Çizelge 5). K1 faktörü, daha çok manzara çeşitliliği, görsel derinlik ve estetik bütünlük üzerinden şekillenmektedir. Bu faktörde ağaçlı yollar, manzaraya açılım sağlayan perspektifler ve doğal-kültürel öğelerin birlikte algılandığı sahneler olumlu değerlendirilmiştir. Buna karşılık, işlevselliğinden yoksun ya da tekdüze düzenlemeler düşük puanlarla olumsuz bulunmuştur.

K2 faktörü ise daha çok işlevsellik, düzen ve mekânsal kullanım kolaylığı odaklıdır. Serbest formu yürüyüş yolları, kıyı düzenlemeleri ve erişilebilir alanlar bu faktör tarafından olumlu değerlendirilmiş; ancak doğal bütünlük ya da manzara çeşitliliği tek başına yeterli görülmemiştir.

Her iki faktörde de ortak nokta, piknik alanlarının olumsuz değerlendirilmiş olmasıdır. Bu durum, kullanıcıların gözünde bu alanların doğallığı bozucu, estetikten uzak ve işlevsel beklentileri karşılamayan unsurlar olarak algılandığını göstermektedir. Ancak iki faktör arasındaki farklılık, özellikle yol düzenlemeleri ve kıyı alanlarının değerlendirilmesinde ortaya çıkmaktadır: K1 bu sahnelere mesafeli yaklaşırken, K2 işlevsel değerleri nedeniyle daha olumlu bir tutum sergilemiştir.

25 numaralı görsel (kıyı hattında çakıl düzenlemesi, sınırlı bitkisel doku ve belirgin kültürel müdahale izleri), uzman grubunun her iki faktöründe de düşük düzeyde nötr/olumsuz değerlendirmeler almıştır. Kullanıcı

gruplarında ise özellikle K1 faktöründe görsel bütünlük eksikliği, doğal doku ile uyumsuzluk ve yapaylık hissi nedeniyle -2 ile -3 aralığında puanlanmıştır. Bu sonuç, hem uzmanların hem de kullanıcıların kültürel müdahalenin baskın olduğu, doğal sürekliliğin zayıfladığı ve estetik bütünlüğün bozulduğu sahnelere benzer biçimde mesafeli yaklaşımları göstermektedir.

Analiz sonuçları, uzmanların peyzaj kalitesini daha çok ekolojik değerler ve estetik bütünlük üzerinden tanımladığını; kullanıcıların ise işlevsellik, erişilebilirlik ve deneyim odaklı bir yaklaşım benimsediğini ortaya koymaktadır. Lagünler ve sulak alanlar, uzmanlar için güçlü ekolojik değerler taşırken kullanıcılar tarafından daha sınırlı biçimde olumlu değerlendirilmiştir. Yol ve mekânsal düzenlemeler uzmanlar açısından estetik bütünlük ve doğallık bakımından tartışmalı bulunurken, kullanıcıların özellikle K2 faktöründe bu düzenlemeler işlevsel katkıları nedeniyle olumlu görülmüştür.

Her iki grup için ortak nokta, piknik alanlarının en tartışmalı unsur olmasıdır. Uzmanlar bu alanları doğallığı bozduğu gerekçesiyle olumsuz değerlendirirken, kullanıcılar arasında rekreasyonel fayda üzerinden farklı algılar gözlenmiştir. Bu bulgular, peyzaj planlama sürecinde yalnızca ekolojik ve estetik ölçütlerin değil, aynı zamanda kullanıcıların gündelik ihtiyaç ve deneyimlerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 5. Kullanıcı grupları (K1 ve K2) içinde görüş farklılıkları
Table 5. Differences in opinions within user groups (K1 and K2)

Görsel	Uzman faktörleri	Kullanıcı faktörleri
  	Çok olumlu (U2)	Orta düzey olumlu (K1, K2)
   	Orta olumlu (U1), bazen olumsuz (U2)	K2 için güçlü olumlu, K1 değişken
  	Genel olumsuz	Çelişkili – bazıları çok olumsuz (K1, K2), bazıları kabul edilebilir

4. Tartışma ve sonuç

Bu çalışma, İnciraltı Kent Ormanı'nın görsel peyzaj kalitesine ilişkin uzman ve kullanıcı algılarını karşılaştırmalı olarak ortaya koymuş; iki grubun ortaklaştığı (lagün ve doğal kıyı alanları, ağaçlı yürüyüş koridorları) ve ayrıştığı (kentsel silüet etkisi, piknik-kıyı alanları) noktaları görünür kılmıştır. Bulgular, peyzaj algısının deneyim, kültürel arka plan ve bilişsel süreçlerle şekillendiğini vurgulayan temel kuramsal yaklaşımlarla da tutarlıdır (Kaplan ve Kaplan, 1989; Schroeder, 1991; Tuan, 1977). Nitekim her iki katılımcı grubunun da doğal bileşenleri en yüksek görsel kalite unsuru olarak değerlendirmesi, Tveit vd.(2006), "bütünlük, uyumluluk ve doğal karakter" vurgusuyla örtüşmektedir. Buna karşılık yapay donatı yoğunluğu ve rekreatif baskının özellikle uzmanlar tarafından olumsuz algılanması, Nassauer'ın (1995), estetik değerlerin kültürel normlarla ve "düzen-doğallık" dengesiyle ilişkili olduğu yönündeki bulgularını desteklemektedir. Çalışmanın fotoğraf temsiliyeti, örneklem büyüklüğü ve mevsimsel koşullara bağlı bazı sınırlılıkları bulunmakla birlikte, Q metodolojisinin sunduğu örnekleme temelli yaklaşım bu sınırlılıkları kendi bağlamı içinde anlamlandırmayı mümkün kılmıştır. Q metodoloji bu süreçte, öznel algı kümelerini görünür kılma, uzman-kullanıcı farklılaşmasını nesnel bir faktör yapısı üzerinden ortaya çıkarma ve planlamaya aktarılabilir tematik örüntüler üretme açısından önemli bir yöntemsel avantaj sağlamıştır.

Bulgular doğrultusunda geliştirilen öneriler, saha verilerine ve iki grubun algısal eğilimlerine dayanmaktadır. Hem uzmanların hem kullanıcıların en yüksek olumlu değerlendirmeyi verdiği lagün-doğal peyzaj sahneleri, alanın ekolojik ve estetik değerlerinin korunmasının öncelikli olması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda İnciraltı Kent Ormanı'nda biyoçeşitlilik odaklı koruma önceliklerinin güçlendirilmesi hem ekolojik anlamda hem de kullanıcı deneyimi açısından kritik görülmektedir. Buna karşılık her iki grubun da en düşük puanları verdiği piknik-kıyı alanlarının görsel bütünlüğü bozduğu belirlenmiş; bu alanların doğal malzemelerle, düşük müdahale düzeyli bir anlayışla ve daha kontrollü kullanım senaryolarıyla yeniden ele alınması önerilmiştir. Ayrıca kullanıcıların yönlendirme öğelerine, manzara açıklığına ve yaya sürekliliğine verdiği önem ile uzmanların doğal bütünlük beklentisi birlikte değerlendirildiğinde, ağaçlı yürüyüş koridorlarının sürekliliğinin korunması, bitkisel doku ritminin güçlendirilmesi ve gereksiz yapay öğelerin azaltılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kent silüeti baskısının algısal açıdan olumsuz etkisinin her iki grupta da benzer biçimde tespit edilmesi ise, sınır bölgelerde bitkisel tampon zonların oluşturulmasının hem görsel hem işlevsel açıdan etkili bir çözüm olduğunu düşündürmektedir.

Genel olarak bu sonuçlar, literatürde görsel peyzaj kalitesinin kültürel, bilişsel ve çevresel öğelerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir algı alanı olduğu yönündeki yaklaşımları (Kaplan ve Kaplan, 1989; Gobster vd., 2007; Scannell ve Gifford, 2010) desteklemektedir. Uygulamacılar açısından çalışma, doğal doku bütünlüğünü önceleyen, estetik-ekolojik uyumu güçlendiren ve ziyaretçi deneyimini mekânsal kalite üzerinden artıran bütüncül bir tasarım yaklaşımına işaret etmektedir. Yerel yönetimler için ise görsel kalite verisinin planlama ve bakım-onarım süreçlerine entegrasyonu, rekreasyonel baskıların kontrolü, lagün özelinde koruma-kullanma dengesini gözetilen bir yönetim

planının hazırlanması ve alanın düzenli olarak izlenmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Ayrıca bu bulgular, Q metodolojisinin çevresel algı çalışmalarında yalnızca yöntemsel bir araç değil, aynı zamanda planlama-tasarım kararlarında kullanılabilir "algısal kanıt" üretme açısından da güçlü bir potansiyel taşıdığını göstermektedir. Çalışma, bu yönleriyle İnciraltı Kent Ormanı'nın mevcut durumunun anlaşılmasına ve geleceğe yönelik planlama-tasarım süreçlerinin geliştirilmesine sahaya özgü somut katkılar sunmaktadır.

Açıklama

Bu çalışma, aynı başlıklı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kaynaklar

- Antrop, M., 2005. Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70(1-2): 21-34.
- Biernacki, P., Waldorf, D., 1981. Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological Methods ve Research*, 10(2): 141-163.
- Brown, S.R., 1980. *Political subjectivity: Applications of Q methodology in political science*. Yale University Press, New Haven and London
- Bulut, Z., Yılmaz, H., 2008. Determination of landscape beauties through visual quality assessment method: A case study for Kemalîye (Erzincan/Turkey). *Environmental Monitoring and Assessment*, 141(1): 121-129.
- Council of Europe., 2000. *European Landscape Convention (ETS No. 176)*, Florence.
- Daniel, T. C., 2001. Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, 54(1-4): 267-281.
- Daniel, T. C., Boster, R. S., 1976. *Measuring landscape esthetics: The scenic beauty estimation method*. USDA Forest Service Research Paper RM-167, Colorado.
- Doğun, H., Zülkadiroğlu, D., Ekşi, I., 2021. Başkanuş Mesire Yeri'nden (Kahramanmaraş) sağlanan ekosistem hizmetlerine yönelik algının incelenmesi. *Çukurova Tarım Gıda ve Bilimleri Dergisi*, 36(2): 219-230.
- Dryzek, J.S., Niemeyer, S., 2008. Discursive representation. *American Political Science Review*, 102(4): 481-493.
- Gobster, P.H., Nassauer, J.I., Daniel, T.C., Fry, G., 2007. The shared landscape: What does aesthetics have to do with ecology? *Landscape Ecology*, 22(7): 959-972.
- Google Earth., 2024. İnciraltı Kent Ormanı, İzmir. <https://earth.google.com>, Erişim 15.09.2025
- Haber Expres, 2024. İnciraltı Kent Ormanı. <https://www.haberekspres.com.tr/inciralti-kent-ormani-hakkinda-bilgiler-nerede-nasil-gidilir>, Erişim 15.09.2025
- Kaplan, R., Kaplan, S., 1989. *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press, Cambridge, New York.
- Kılıç, D.T., Eken, G., 2004. Türkiye'nin önemli kuş alanları - 2004 güncellemesi. *Doğa Derneği*, Ankara.
- Nassauer, J.I., 1995. Culture and changing landscape structure. *Landscape Ecology*, 10(4): 229-237.
- Noy, C., 2008. Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4): 327-344.
- Palmer, J.F., Hoffinan, R.E., 2001. Rating reliability and representation validity in scenic landscape assessments. *Landscape and Urban Planning*, 54(1-4): 149-161.
- Sarı, D., Kardeş, B., 2015. Hatıla Vadisi Milli Parkı'nda (Artvin) yer alan farklı vejetasyon tiplerinin görsel değerlendirilmesi üzerine bir çalışma. *Turkish Journal of Forestry*, 16(1): 65-74.

- Scannell, L., Gifford, R., 2010. Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1): 1–10.
- Schroeder, H.W., 1991. Preference and meaning of arboretum landscapes: Combining quantitative and qualitative data. *Journal of Environmental Psychology*, 11(3): 231–248.
- Sevenant, M., Antrop, M., 2010. The use of latent classes to identify individual differences in the importance of landscape dimensions for aesthetic preference. *Land Use Policy*, 27(3): 827–842.
- Stephenson, W., 1953. *The study of behavior: Q-technique and its methodology*. University of Chicago Press, Chicago.
- Tuan, Y.F., 1977. *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Tveit, M., Ode, Å., Fry, G., 2006. Key concepts in a framework for analysing visual landscape character. *Landscape Research*, 31(3): 229–255.
- Ulrich, R.S., 1984. View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224(4647): 420–421.